

NAD DESÁTÝM SBORNÍKEM STALETÉ PRAHY

Zdislav Buřival

Jedinečnou a neopakovatelnou krásu představuje naše hlavní město svým památkovým bohatstvím. Půvabná a podivuhodně členěná pražská kotlina se po staletí zaplňovala architektonickými a výtvarnými poklady, jejichž hodnotu umocňují hmotové a prostorové vztahy. V průběhu tisíciletí tak vznikl mimořádný urbanistický soubor architektonických celků, výtvarných, historických a krajinných hodnot. Dramatičností svého výtvarného obsahu je Praha jedním z nejpřitažlivějších měst světa.

Všechny její hodnoty je třeba nejen chránit a uchovávat pro budoucí generace, ale také začleňovat do současného života, aby se staly aktivními prvky životního prostředí a podílely se na růstu a formování socialistické kultury.

Proto pracovníci pověřeni péčí o toto veliké bohatství a zachování historické Prahy přikročili před patnácti lety k vydávání sborníku Staletá Praha, aby nejen skládali účty ze své dosavadní činnosti, ale aby podnítili i zájem široké veřejnosti a tisíců dobrovolných pomocníků, kteří se o záchranu pražských památek zasloužili. Za tu dobu vyšla řada deseti sborníků, které jsou přesvědčivým dokumentem veliké péče socialistického státu a jeho hlavního města o kulturní památky.

Více než patnáct let k nám na stránkách Staleté Prahy hovořili odborní pracovníci Pražského střediska státní památkové péče a ochrany přírody, členové jeho Památkové rady, významné osobnosti naší vědy a kultury o výsledcích práce při konzervaci a obnově pražských památek.

Četli jsme o zajímavých objevech a nálezích, které obohatily poznání dějin našeho města. Definovala před námi neúnavná organizátorská, tvořivá, odborná a vědecká práce.

SOUPISY PAMÁTEK V PRAZE

Hlavním předpokladem účinné péče o kulturní památky je seriózní znalost a zpracování vědeckých poznatků o památkovém fondu. Aby bylo možno účinně chránit památky, je třeba vědět, které z komentů minulého vývoje máme chránit a jak je máme chránit. Proto v souladu se zákonem č. 22/1958 Sb. o kulturních památkách přikročilo Pražské středisko státní památkové péče a ochrany přírody k vypracování státních seznamů kulturních památek na území hl. města Prahy. Tomuto úkolu předcházely

náročný soupis nemovitých i movitých památek, na kterém se podílely kolektivy odborníků Pražského střediska státní památkové péče a ochrany přírody, Státního ústavu pro rekonstrukci památkových měst a objektů, Ústavu teorie a dějin umění ČSAV, Národní galerie a dalších pražských ústavů.

Státní seznam nemovitých kulturních památek není neměnnou registrací, ale stále živou evidencí, která je doplňována a upravována podle současného stavu a poznání. Do seznamu jsou zapisovány všechny objevy a další objekty, které přes všechnu péči unikly při základním soupisu. Naopak objekty, u kterých se prokáže jejich neudržitelnost, ať pro špatný konstrukční stav nebo že toho nezbytné společenské potřeby a zájmy vyžadují, jsou ze seznamu vyřazovány. V těchto případech klade zákon určitou operativní zábranu, že totiž upuštění od památkové ochrany vyhrazuje přímo ministerstvu kultury, aby byly vyloučeny případné lokální a individuální zájmy a zaručeno objektivní hodnocení z celostátního hlediska.

Zákonodárce přihlédl k našim specifickým podmínkám a vědom si významu a hodnoty historických celků stanovil, že za památku se považuje také soubor kulturních statků a věcí, i když některé z nich nejsou památkami. Myslel tím soubory staveb v dochovaném prostředí historických celků, z nichž některé mají individuální hodnotu problematickou, ale účinně dotvářejí daný celek jak svými proporcemi, členěním, tak i svou „hodnotou stárí“, specifikovanou již kdysi vídeňskou památkářskou školou. Tato hlediska byla dále rozvedena vyhláškou ministerstva školství a kultury č. 116 z roku 1959, podle které se měly evidovat i nehmotné kulturní statky související s nemovitými památkami, jako půdorysy, pohledy, názvy apod.

Hledisko evidence je tedy široké a postihuje vyčerpávajícím způsobem danou problematiku. Při provádění soupisu se však objevily některé okolnosti, které si vyžádaly určitou konkretizaci.

Jeden z takových problémů způsobily objekty, nacházející se ve zcela neutěšeném technickém stavu; jejich rekonstrukce by prakticky znamenala znovupostavení památky a vyžádala si náklady zcela neúměrné jejich hodnotě. Dále to byly objekty porušené úpravami tak podstatně, že jich historická a architektonická hodnota se stala relativní. Patří sem budovy, které zpravidla nemají jinou hodnotu než své stárí, zůstaly však osamoceny v novodobé zástavbě, často vystupují z uliční čáry a zužují komunikaci, dále pak domy dochovávající ve sklepech středověkou zástavbu, ale nad terénem novodobě postavené s problematickou hodnotou. Přestože jsou důležitým historickým dokumentem a nebude-li možno je udržet, je třeba pro budoucnost provést vyčerpávající dokumentaci. Patří sem objekty, jejichž památkovou podstatu nelze z dostupných materiálů dobře určit; je třeba provést hloubkový průzkum, zda je něco z historického stavu dochováno pod omítkami. Obdobné otázky otevírají i areály, kde bude provedeno podrobnější studium než poskytuje povrchní zhodnocení. K nim se druzí podíl a zejména architektonické zhodnocení nebylo souhrnně provedeno. K těmto otázkám zaujala závažné stanovisko pozdější sympozia pořádaná Pražským střediskem k otázkám ochrany architektury nové doby a památkám jako významné součásti životního prostředí.

Jinou skupinu tvořily objekty, které měly být dotčeny záměry nové výstavby města. Tyto stavby je nutné mít stále na zřeteli a uvažovat o jejich uplatnění, i když

podle dosavadních návrhů se jejich existence ukázala zatím nereálná. Vázat celý soubor na režim určený pro státní seznam se ukázalo problematické, u některých bylo zřejmé, že nelze počítat s jejich dochováním, ale z památkového hlediska je třeba trvat na jejich dokumentaci. Teprve podrobnější studium a hloubkový průzkum ukáže, které z nich bude nutno dodatečně zařadit do státního seznamu. Pro ně rada Národního výboru hl. města Prahy na návrh Pražského střediska vyhlásila městský seznam památkového zájmu, který eviduje všechny tyto objekty; v něm se trvá na dokumentaci a hlubším prošetření, jaká další opatření bude třeba podniknout.

Uvedený seznam památkového zájmu zahrnul 511 objektů a 8 urbanistických celků; z nich bylo 297 navrženo k řádnému zápisu do státního seznamu. Po provedeném připomínkovém řízení, jehož se zúčastnil Státní ústav památkové péče a ochrany přírody, Útvar hlavního architekta hl. města Prahy, příslušné obvodní národní výbory a Komise státní památkové péče rady NVP, byl zahájen postupný zápis těchto objektů do státního seznamu.

V roce 1964 byl radě NVP předložen státní seznam nemovitých kulturních památek. Z příkazu pražského primátora nesl již pečeti projednaného dokumentu, který projednaly a schválily Svaz čsl. výtvarných umělců, Svaz čsl. architektů, ČSAV, Státní ústav památkové péče a ochrany přírody, Útvar hlavního architekta hl. města Prahy a další orgány a organizace. Materiál zpracovaný pracovníky Pražského střediska Vladimírem Píšou a Hubertem Ječným za přispění uměnovědného kolektivu Státního ústavu pro rekonstrukci památkových měst a objektů vedeného Dobroslavem Líbalem, schválila rada NVP dne 22. 12. 1964. Seznam obsahoval 1718 objektů, z toho 1365 domů, 109 církevních a kultovních objektů, 14 hřbitovů a jednotlivých hrobů, 9 kašen a studní, 10 soliterních věží, 53 drobných architektur, 7 hradebních objektů, 5 mostů a viaduktů, 7 památkových celků, 18 archeologických památek a 14 dalších objektů. Ve výčtu byly zahrnuty i národní kulturní památky vyhlášené vládou republiky.

V dalším usnesení rady NVP ze dne 16. 5. 1972 č. 136 bylo Pražskému středisku uloženo vypracovat podklady, které by sloužily k vydání operativního příručního seznamu nemovitých kulturních památek pro potřebu příslušných orgánů. Tento seznam doplněný dalšími údaji o objektech, včetně připomínek kulturní historie, byl pracovníky Pražského střediska vypracován pod vedením Jana Čerovského. Seznam se již vypořádal s objekty tzv. památkového zájmu, které byly po podrobném vyhodnocení do něj zařazeny.

Stav státního seznamu nemovitých kulturních památek se změnil také v souvislosti s dvojím rozšířením hl. města Prahy. V roce 1968 bylo 1. dubna převzato od Středočeského krajského střediska státní památkové péče a ochrany přírody 25 chráněných objektů a 1. července 1974 na základě usnesení vlády bylo provedeno další rozšíření Prahy a do pražského státního seznamu nemovitých kulturních památek připsáno dalších 59 památek.

Základ státního seznamu nemovitých kulturních památek tvoří evidenční list každého objektu se základním popisem, obsahujícím dataci vzniku, hlavní stavební poměry a zjištěné autorství. Dále je zaznamenán majitel či operativní správce, který je podle zákona odpovědný za údržbu a užívání památkového objektu podle zásad památkové péče. Každý majitel nebo operativní správce památkového objektu obdržel písemné vyrozumění o tom, že objekt byl zapsán do státního seznamu nemovitých

kulturních památek. Na rubu vyrozumění byly sděleny stručné pokyny odborného orgánu, jak postupovat při případné náročnější údržbě či připravované rekonstrukci objektu. Současně bylo zahájeno prověřování technického, zejména konstrukčního stavu zapsaných objektů. Tento nesmírně odpovědný a časově náročný úkol prokázal, že znalost tohoto stavu by neměla být starší dvou tří let. Dosavadní stav, kdy úkol plní jen jeden kvalifikovaný odborník, je proto naprosto nevyhovující.

Evidence vytvořila základ systematickému prohlubování znalostí o každém objektu, o jeho historii, stavebním vývoji, jeho tvůrci, dále pak soustřeďování dokumentace, bibliografie, archívních materiálů a ikonografie. Tomuto úkolu pomáhá tzv. pasportizace, kterou řadu let pro Pražské středisko provádí Státní ústav pro rekonstrukci památkových měst a objektů.

Práce na soupise movitých kulturních památek byla rovněž prováděna na základě vyhlášky MK č. 116/1956 a příslušných metodických pokynů. A jestliže v předchozím případě šlo o památky nemovité, kde byla známa většina potřebných skutečností a šlo tedy o památky zjevné, takže rozsah úkolu bylo možno předem odhadnout, v případě soupisu movitých památek se památkové orgány ocitly ve sféře naprosto neurčité. Vědecký soupis památek publikovaný kdysi Českou akademií věd a umění, jež v letech 1895–1935 vydala celkem 51 svazků, dotkl se vnitřní Prahy jen čtyřmi svazky, věnovanými stavbě a inventáři Svatovítského dómu, zatímco inventář ostatních objektů světských a církevních došel nesoustavného zveřejnění jen příležitostnými články a studiemi. A tak při této soupisné povinnosti, jejíž splnění stanovilo ministerstvo do konce roku 1965, bylo Pražské památkové středisko postaveno před úkol vlastními silami neřešitelný. Byl tu nedostatek odborných pracovníků a především obrovské množství soupisného materiálu, zabírajícího nejrůznější obory lidské činnosti z posledních pěti století od malířství a plastiky až k nejdrobnějším artefaktům umění truhlářského, kovářského, zlatnického či knihařského a textilního. Památky ve veřejném nebo soukromém vlastnictví jsou v prostorách úřadů, peněžních ústavů, institucí všech druhů, církevních objektů i obytných domů. Materiál je různě uložen, zčásti veřejně vystaven, převážně však ukryt ve skladištích a skříních, někdy jen laicky evidovaný, většinou však nezachycený a hlavně odborně nezhodnocený. Za tohoto stavu požádalo Pražské středisko o pomoc Ústav teorie a dějin umění ČSAV, který si v plánu práce stanovil vědecký soupis památek Prahy, jako akci navazující bezprostředně na soupis uměleckých památek v českých krajích.

Již na počátku akce nastaly problémy, neboť Ústav teorie a dějin umění ČSAV byl stejnou povinností vázán ke Kanceláři prezidenta republiky, kde rovněž prováděl soupis památek Pražského hradu. Nemohl proto ihned Pražskému památkovému středisku vyhovět, dal však souhlas, aby jeho vedoucí vědecký pracovník na soupisu památek PhDr. Emanuel Poche DrSc, působil jako předseda komise, která náhradou za kolektiv pracovníků ÚTDU ČSAV byla ustavena ze specialistů jiných ústavů, kteří se k práci dobrovolně přihlásili. Tak v polovině roku 1964 začala při Pražském památkovém středisku pracovat na státním seznamu movitých kulturních památek v Praze komise, jejímiž členy byli: dr. Emanuel Poche jako předseda komise a specialista na barokní plastiku a historický nábytek, dr. Jarmila Blažková a dr. Jiřina Vydrová z Uměleckoprůmyslového muzea, odbornice na památky textilní, dr. Libuše Uřešová z téhož muzea a dr. Josef Hrázský ze Státního židovského muzea jako odborníci pro

obory umělecky zpracovaných kovů, dr. Jiří Kropáček z katedry dějin umění UK, odborník na gotickou plastiku, a dr. Alžběta Birnbaumová, pracovnice v oboru církevního umění a ikonografie. K hodnocení a určování památek novodobého malířství se uvolili prof. dr. Jaromír Neumann, DrSc., prom. hist. Marie Miková a prom. hist. Ivan Šperling. Ti pořídili spolu se skupinou externě zaměstnaných odborníků soupis památek v budovách úřadů a veřejných institucí a vypracovali návod pro práci zpravodajů památkové péče, tj. dobrovolných laických pracovníků, kteří se uvolili za vedení konzervátorů zjišťovat památky i v obytných domech a informovat o nich prostřednictvím Pražského střediska soupisovou komisi. Touto organizovanou akcí si Pražské středisko zřídilo nad jiné dobrý aparát ke splnění úkolu více než nesnadného. Kladné výsledky se projeví zejména v heuristické práci vlastní odborné soupisné komise, která se v polovině roku 1974 především zaměřila na průzkum inventářů pražských kostelů. Již po půlroční práci, při níž bylo probádáno zařízení dvaceti pražských kultovních objektů Starého a Nového Města, byla učiněna řada pozoruhodných nálezů a zjištění ze všech oborů umělecké činnosti. Zejména byly upřesněny a korigovány údaje nejrozličnějších publikací o mobiliáři pražských kostelů, Eckertovými Posvátnými místy počínajících a Pocheho průvodcem Prahou krok za krokem končících. Leckde bylo rozpoznáno autorství uměleckých, dosud anonymních děl, leckde detail zcela zapadlý a nepovšimnutý se ukázal být dílem prvořadého umělce. Bylo zjištěno několik pozdně gotických plastik a některé obrazy, které po restaurování a detailním průzkumu ještě podstatně rozšíří znalosti o české malbě z rozmezí renesance a baroka i z vrcholného baroka. Cenných zjištění bylo dosaženo i v oblasti ikonografie, kde byly opraveny chybné údaje o tematice obrazů nebo soch.

Nejvíce objevů však bylo zaznamenáno v oblasti užitého umění. Evidenční seznam movitých památek prokázal nesmírné bohatství, které se v tomto směru v Praze zachovalo. Porůznu byly zjištěny významné kusy nábytku z nejrozličnějších období od poloviny 15. století do empíru a první poloviny 19. století a byla odhalena výtvarná komplexnost nábytkového vybavení některých sakristií, řešená významnými architekty vrcholného baroka. Z jejich kredencí a skříní bohatě řezaných či intarzovaných byly na světlo vyneseny kusy liturgického nádobí, často signované vynikajícími zlatníky pražské renesance, baroka i 19. století. Gotické monstrance, renesanční ciboria, barokní kalichy i ostensoria a relikviáře, i když byly často zmrzačeny ve svých podstavcích barbarskou státní konfiskací drahých kovů v napoleonské době, vytvářejí přehledný a ucelený vývoj české zlatnické práce z období pěti století. Jim po bok se staví práce kovářské ze 17. a 18. století, především složité cínové svícny, nádobky a konvičky, navazující na ony proslulé cínové křtitelnice z doby gotiky a renesance. Průzkum doplnil a odhalil i obsah díla kovářského a zámečnického, fantasticky kované mříže, konzoly, ramena svícnu i jejich podstavců, plátovaných gotických dveří, komplikovaných konstrukcí zámků obalených kovanou, rytou i prolamovanou schránkou, i ornamentálně různě tvarovaných závěsů dveří, klíčových štítů atp. Vedle zlatnictví je nejvýznamnějším přínosem průzkumu v oblasti církevních památek užitého umění obor textilní. Soupis paramentů ukazuje vysokou kulturu českého prostředí z 18. století, oplývajícího jak prostředky hmotnými (na opatření drahocenných zahraničních brokátů, především lyonských, vlášských i anglických), ale i se smyslem pro kvalitu práce a nádherymilovnost, umělecky působivé vzory i eventuální výzdobu vyšivačskou;

v tom jsou právě pražské chrámy nepřehlednou pokladnicí světové textilní barokní produkce. To však přináší mnohé problémy spojené jak s pracemi konzervačními, tak i s jejich definitivním uložením. Výsledky soupisné práce movitých památek ukázaly obraz vysoké hmotné kultury pražské minulosti a současně připravily půdu pro vědecký soupis památek v Praze, který připravuje k vydání ÚTDU ČSAV ve spolupráci s Pražským památkovým střediskem. Celkové výsledky průzkumu soupisných prací jednoznačně potvrdily definitivní představu Prahy jako všestranné světové umělecké metropole, představu, která dosud často spočívala jen na jejím panorámatu a velkolepé zástavbě.

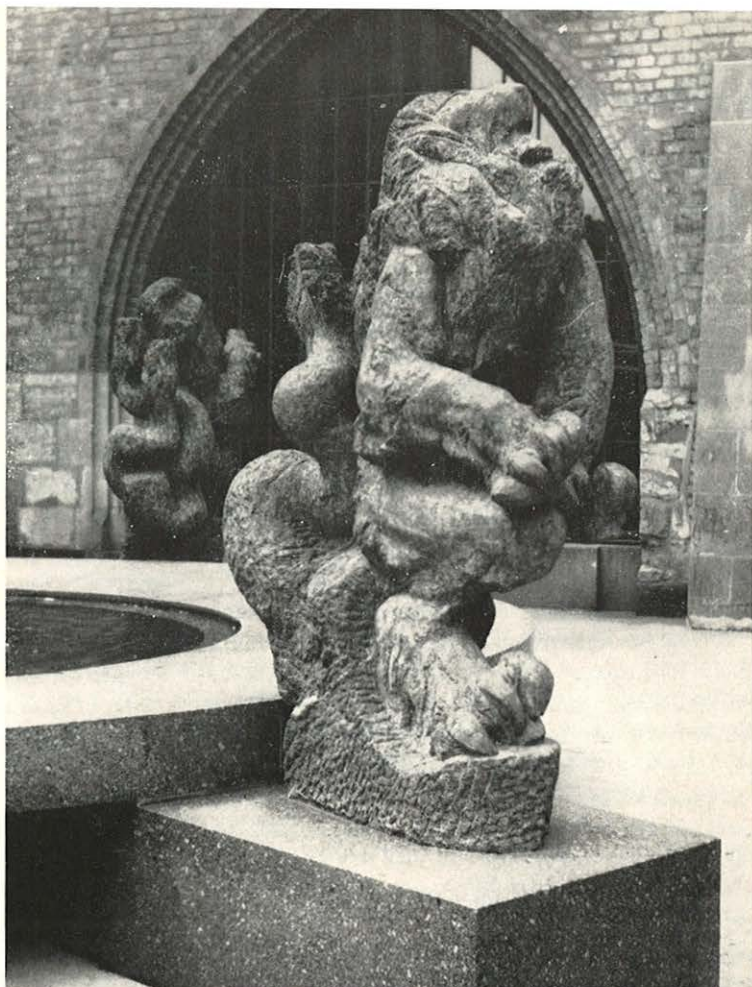
Tato rozsáhlá akce, která si vyžádala zpracování zhruba pětadvaceti tisíc položek, byla skončena sestavením rejstříku movitých kulturních památek hl. města Prahy v roce 1971. Do rejstříku bylo nakonec zahrnuto přes devět tisíc jednotlivých předmětů.

Práce na státních seznamech nemovitých a movitých kulturních památek se staly důležitým mezníkem v činnosti Pražského střediska. Bylo však třeba vykročit dále a v dalším programu navázat na některé významné poválečné rekonstrukční práce takového charakteru, jako byla obnova kláštera Na Strahově a jeho přeměna na Památník národního písemnictví, obnova Karolinského bloku pro Univerzitu Karlovu a zejména velkorysá obnova celého areálu Pražského hradu.

Podnět k tomu dal jubilejní rok dvacátého výročí osvobození republiky. Tehdy, v roce 1965, navštívilo Prahu jen ze zahraničí přes milión hostů, kteří přijeli nejen zhlédnout I. celostátní spartakiádu, ale zejména proslulé přírodní a historické krásy Prahy. Bohužel, krajně nepříznivé deštivé počasí na jaře onoho roku krutě postihlo naše hlavní město a projevíly se i důsledky několika desítek let, včetně celého válečného období, kdy se prakticky žádná údržba objektů neprováděla. Padání říms a omítek u pražských domů se stalo takřka okřídleným úslovím pro charakteristiku vzhledu Prahy. Pro pracovníky památkové péče bylo zvláště bolestné, když ze 4800 vydaných havarijních dekretů na území Prahy se 280 týkalo objektů památkově chráněných. A tady začíná druhá významná etapa činnosti Pražského střediska státní památkové péče a ochrany přírody.

KONZERVACE A OBNOVA PAMÁTEK

Díky úsilí rady Národního výboru hl. města Prahy a její školské a kulturní komise byly za pomoci stavebních podniků i mimopražských nejdříve odstraňovány nejkřiklavější havarijní případy. Ke konkrétním úkolům konzervace a obnovy patřila především péče o národní kulturní památky, kterých se na území Prahy nacházelo 16. Nyní, po usnesení vlády ČSR č. 70/1978 ze 24. února, bylo vyhlášeno dalších 20 národních kulturních památek, které mají vztah k významným událostem dělnického revolučního hnutí a 12 národních kulturních památek, které mají významnou kulturně politickou a umělecko historickou hodnotu. Z těchto 32 nových národních kulturních památek je na území hl. města Prahy vyhlášeno pět, a to: Památník protifašistického odboje v Kobylisích – Kobyliská střelnice, Čestné pohřebiště krasnoarmejců na Olšanech, bývalý Národní dům v Karlíně, areál bývalého kláštera Bl. Anežky a areál bývalého kláštera Na Slovanech.

Plastika Lvi před Karolinem (snímek Z. M. Zenger)

Mimořádná pozornost byla soustředěna k dokončení obnovy staroslavného Karolina a areálu Betlémské kaple. Velmi mnoho péče si vyžádal areál Staroměstského náměstí v odstraňování katastrofálních důsledků zanedbané základní údržby domovního fondu. Při otlučkání havarijních fasád se ukázalo, že některé domy na Staroměstském náměstí skrývají pod mladším převlekem dosud neznámé bohatství gotických a renesančních průčelí, jako je tomu např. u domu čp. 605/I., nazývaného U kamenného zvonu. Další cenné detaily odhalil průzkum na podloubí tohoto náměstí. U domu čp. 480/I. byla zjištěna a obnovena původní barevnost fasády, shodná s pojetím Matheyovým, kterému je přestavba přisuzována. U domu čp. 479/I. byly přiznány cihelné pásy loubí, které byly při rekonstrukci objeveny. Pozornosti neunikly ani ostatní kulturní památky jako Novoměstská radnice, u níž se společensko-historická hodnota památky na vznik husitské revoluce podle provedeného průzkumu odráží také v mimořádné úrovni architektury zachované části a vyžaduje plnou rehabilitaci.

K té bylo nyní za podpory Obvodního národního výboru v Praze 2 přikročeno a s jejím dokončením se počítá v roce 1985. Náklady na tuto rozsáhlou obnovu dosáhnou cca 52 miliónů Kčs.

Ve prospěch pražských památek bylo v roce 1965 prostavěno již kolem 50 miliónů Kčs. Rozsah a objem vynaložených prostředků se tedy zdvojnásobil a malý počet odborníků Pražského střediska již nebyl s to zvládat stále narůstající náročné úkoly. Bylo třeba získat další odborníky, budovat sbor konzervátorů a zpravodajů státní památkové péče a ochrany přírody a opírat se o pomoc vynikajících odborníků v již ustaveném iniciativním a poradním orgánu ředitele – Památkové radě.

Obnovovací práce byly zahájeny i na Královské cestě, která začíná u Prašné brány, vede ulicí Celetnou přes Staroměstské a Malé náměstí, ulicí Karlovou přes Karlův most, ulicí Mosteckou, Nerudovou až na Pražský hrad. V Mostecké ulici na domě čp. 55/III., tzv. Saském domě, bylo obnaženo gotické průčelí, které muselo být po pořízení dokumentace zakryto, poněvadž vyžadovalo náročné projektové řešení a velmi nákladnou rehabilitaci. Tyto práce byly proto odloženy na pozdější dobu.

Velkou pozornost museli odborníci Pražského památkového střediska věnovat dohledu nad opravou fasád, střech a okapů, která byla prováděna v rámci akce Obnova Prahy. Tato akce přijatá na základě usnesení vlády v podstatě zastavila chátrání téměř 8500 domů na obvodě Prahy I a významně pomohla k záchraně architektonických hodnot v historickém jádru Prahy. Díky mimopražské stavební výpomoci ožily celé pražské ulice, k novému životu se probudila ulice Železná, Pařížská, kde se v parterech historických domů otevřely atraktivní prodejny nebo reprezentační střediska zahraničních cestovních a leteckých společností.

Významnou akcí byla postupná obnova bývalého kostela v Emauzích. Po mnohaletých diskusích přinesla veřejná soutěž, jejíž porotě předsedal ředitel Pražského památkového střediska, pozoruhodný vítězný návrh architekta F. M. Černého na vyřešení západní dominanty kostela. Dokončené dílo znovu ovládá Hypšmanovy veřejné budovy u Palackého mostu a současnými moderními výrazovými prostředky plní funkci emauzských věží, zničených nesmyslným angloamerickým náletem na Prahu na samém sklonku druhé světové války. Je na škodu, že se dlouho diskutuje o využití emauzského kostela a o tom, kdo má uhradit opravu jeho interiéru, který se výslovně nabízí jako vzcná aula k promócím a slavnostním zasedáním i k občasným koncertům a výstavním akcím.

V jubilejním roce byly v Praze provedeny rozsáhlé restaurátorské práce děl malířských a sochařských, které neměly v předchozích letech obdoby a které si vyžádaly částky okolo 6 miliónů Kčs. Pražské památkové středisko zajišťovalo odborný umělecko-historický dohled u všech akcí a samo provádělo obnovu více než padesáti domovních znamení na Starém Městě a na Malé Straně. Řada opravovaných domovních znamení z období baroka se dochovala značně znehodnocena zejména pozdějšími necitelnými přemalbami a úpravami; dnes opět září v původní kráse a upoutává zasluženou pozornost.

Restaurátorské a obnovovací práce pokračovaly i v dalších letech zejména v pražských kostelích. Byly restaurovány fresky Jana Kryštofa Lišky, Michaela Willmanna, Václava Vavřince Reinera a sochy Ferdinanda Maxmiliána Brokofa, Jana Antonína Quitainera, Jana Oldřicha Mayera i dalších mistrů vrcholného baroka. Mezinárodní

úspěch měla restaurátorská akce na Týnském oltáři mistra I. P., který byl vystaven na velké výstavě podunajského umění v Linci.

Obnova pražských kostelů a dalších kultovních staveb pokračovala plánovitě na celém území Prahy v celkovém ročním objemu Kčs 20 miliónů stavebních prací. Z těchto prací posledních let třeba jmenovat alespoň generální opravu exteriéru kostela P. Marie pod Řetězem na Malé Straně, který je vývojově pozoruhodnou architekturou s románskou, gotickou a barokní fází areálu někdejší komendy maltézských rytířů. Práce byly provedeny v letech 1967–1973 celkovým nákladem 8 miliónů Kčs. Dále proběhla generální oprava kostela sv. Mikuláše na Malostranském náměstí včetně restaurování fresek. Oprava této vrcholné barokní stavby postavené podle plánů Kiliána Ignáce Dienzenhofera s celým mobiliářem a freskovou výzdobou byla zahájena v roce 1971 a skončena v roce 1977 celkovým nákladem 6,600.000 Kčs.

Mezi největší generální opravy pražských kostelů nesporně patří rekonstrukce gotické trojlodní stavby se dvěma věžemi, jedné z hlavních dominant historického jádra Prahy, chrámu Matky Boží před Týnem na Staroměstském náměstí, od 14. století hlavního farního kostela Starého Města. Práce byly zahájeny v roce 1973 a mají být ukončeny v roce 1981 celkovým nákladem 41,200.000 Kčs.

Zvláště intenzívně se rozvinuly obnovovací práce na celém území historického jádra Prahy. Socialistický stát a jeho hlavní město uvolňovaly na tyto práce rok od roku větší částky. Tak např. už v roce 1967 bylo přistoupeno k rekonstrukci a přístavbě Smetanova divadla, monumentální novorenesanční budovy s bohatě členěnými interiéry. Práce byly skončeny v roce 1974 a vyžádaly si částky 225 miliónů Kčs. Pro zdravotnické účely byla zahájena rekonstrukce proslulého Faustova domu na Karlově náměstí. Je to v jádru renesanční stavba s nárožním arkýřem, přestavěná v druhé polovině 18. století. Do rekonstrukčních prací byly zahrnuty Nové i Staré zámecké schody a některé pražské mosty. Tak např. mimořádně hodnotné architektonické a technické dílo s cennými umělecko-řemeslnými detaily, most Svatopluka Čecha, se spolu s osazením původních bronzových kandelábrů opět zaskvěl v celé kráse. Obnova si vyžádala celkovou částku Kčs 25,500.000. Letenské sady znovu zdobí a pohostinství plně slouží Hanavský pavilón, pozoruhodná litinová stavba z roku 1891, významná technická památka.

Ulice Starého Města a Malé Strany byly péčí podniku Restaurace a jídelny v Praze I znovu oživeny desítkami hospůdek a vinárniček, které svým tradičním pohostinstvím a neodolatelným půvabem jsou přitažlivé pro tuzemské a zejména zahraniční návštěvníky. Zvláštní místo v těchto rekonstrukčních pracech zaujímá vinárna a kavárna U zlatého hada v Karlově ulici, vybudovaná v původně renesančně přestavěných středověkých domech, upravených koncem 17. století. Po roce 1714 zde byla zřízena první pražská kavárna.

Význačné místo v plánu pražských rekonstrukčních prací, které většinou prováděli stavbaři Pražského stavebního podniku nebo družstva Štuko, zaujaly objekty původně zařazené mezi objekty havarijní. Byl to především rozsáhlý renesanční Martinský palác na Hradčanském náměstí čp. 67/IV; tento palác, který byl v době mezi oběma válkami obydlen sedmdesáti rodinami, byl typickým příkladem pauperizovaného domu buržoazního období. Podle dochovaných zpráv a dokumentačních materiálů byl kolem roku 1620 rozšířen do dnešní čtyřkřídlé podoby. Rozsáhlý stavebně histo-

rický průzkum, který prováděli odborníci Pražského památkového střediska, plně obnažil významné interiéry s kaplí, hlavním sálem a velikým souborem malovaných trámových stropů, nakonec ovlivnil závěrečné rozhodnutí o využití objektu. Stavební obnovovací práce byly zahájeny v roce 1968 a skončily v roce 1974. Útvar hlavního architekta města Prahy dostal sídlo vysoké umělecké úrovně a město samo další kulturní zařízení pro zajímavou výstavní a koncertní činnost.

Podobná náročná rekonstrukce Lobkovického paláce čp. 347/III. na Malé Straně byla provedena v krátkém období dvou let 1974–75.

Dalším příkladem objektů, které byly rovněž ve vážném havarijním stavu, byly domy čp. 156 a 229/I. na Starém Městě pražském v Husově ulici. S jejich obnovou bylo započato v roce 1969. Objekty mají románské jádro, jehož součástí je ve sklepě zachovaná rozsáhlá románská síň z 12. století. Po ukončení obnovy byl dům v roce 1973 odevzdán Středočeskému krajskému národnímu výboru k výstavním účelům Středočeské galerie. Stejně tak rekonstrukce domů čp. 475/I., kde bydlel „zuřivý reportér“ E. E. Kisch, pro Muzeum hl. města Prahy a čp. 476/I. v Melantrichově ulici, rozsáhlá renesanční stavba z druhé poloviny 16. století s nádvorními lodžiemi a významným portálem pro Unitex, nebo rekonstrukce hotelu a restaurace U tří pštrosů na malostranské straně Karlova mostu, půvabná renesanční stavba vzniklá ve dvou etapách v 16. století s fragmenty malířské výzdoby na fasádě, jsou obohacením obnovované palety všech slohů a staletí a dokladem všestranné péče socialistického státu o naše kulturní dědictví.

K nejrozsáhlejším úkolům konzervace a obnovy posledních patnácti let nesporně patřila generální oprava Karlova mostu, vynikajícího architektonického a technického díla stavitele Petra Parléře z druhé poloviny 14. století. Každý kámen byl prověřen, všechny sochy restaurovány a některé originály nahrazeny kopiemi a převezeny do lapidária. Most byl znovu osazen svítelnami se stožáry, které jsou kopiemi stavu z roku 1848. Generální oprava, na kterou bylo vynaloženo 44,300.000 Kčs, byla zahájena v roce 1966 a trvala plných deset let.

Dále je třeba připomenout rekonstrukci Staroměstských mlýnů včetně vodárenské věže při tzv. Novotného lávce pro účely České vědeckotechnické společnosti a Domu techniky v Praze. Rozsáhlé práce tohoto významného urbanistického celku s pozdně gotickou vodárenskou věží byly rozděleny do tří etap. Celkové náklady na tuto obnovu vysoko přesáhnou 100 miliónů Kčs.

V roce 1980 má být rovněž ukončena první etapa rozsáhlých rekonstrukčních prací areálu Anežského kláštera pro účely Národní galerie. Tuto nejstarší gotickou architekturu na území Čech tvoří soubor vynikajících architektonických a historických hodnot z 13. až 18. století. Budou tu umístěny vynikající sbírky Českého výtvarného umění 19. století, dosud převážně ukryté v depozitářích Národní galerie. Od osmdesátých let 19. století probíhaly snahy o rekonstrukci a obnovu zdejších budov, avšak teprve socialistická společnost přistupuje po rozsáhlém stavebně historickém a archeologickém průzkumu, který trval řadu let, k rekonstrukčním pracem.

V roce 1978 byly zahájeny rekonstrukční práce i v areálu tzv. Ungeltu na Starém Městě; jde tu o obnovu osmnácti objektů. Ungelt, významné středisko na místě staré knížecí celnice, je doloženo již v 10. století. Původní dispozice se dvěma branami se zachovala dodnes. Součástí je řada architektonicky cenných měšťanských domů, větší-

Rekonstruovaný dům U zlatého hada v Karlově ulici (snímek J. Janatková)

nou renesančních se středověkým jádrem; mezi nimi zvláště vyniká arkádový dům Granovských.

Budoucí využití tohoto areálu se velmi podobá tomu, jaké měl již ve středověku. Počítá se s atraktivním střediskem domácího i zahraničního cestovního ruchu, bude zde malý hotel, byty, restaurace, několik kanceláří a ateliérů, dílny uměleckých řemesel a výstavní síň Galerie hl. města Prahy. Náklad na obnovu se odhaduje částkou 250 miliónů Kčs. Stavební práce mají být ukončeny v roce 1987. Na základě rozhodnutí vlády ČSSR byla v roce 1977 zahájena rekonstrukce budovy Národního divadla a dostavby nových přilehlých objektů. Generálním projektantem stavby je Státní ústav pro rekonstrukci památkových měst a objektů, generálním dodavatelem jsou Pozemní stavby České Budějovice. Postup prací sleduje politická komise a její průběh řídí zvláštní ideová rada v čele s primátorem hl. města Prahy. S ukončením celé stavby se počítá v roce 1982.

Předělem v rozvoji památkové péče v Praze z hlediska širších komplexních aspektů byly dva závažné dokumenty, připravované v podkladech Pražským památkovým střediskem. Předně to bylo nařízení vlády ČSR č. 66 ze dne 21. července 1971 o památkové rezervaci v hl. městě Praze. Vydáním tohoto dokumentu vyvrcholily dlouholeté snahy památkových pracovníků a Klubu Za starou Prahu uchovat historické jádro města budoucím generacím. Vyhlášením rezervace, která má rozsah téměř 860 ha, byly vytvořeny předpoklady k nové účinnější ochraně nejceněnějších památkových hodnot hlavního města.

Druhým dokumentem mimořádného dosahu je Koncepce dalšího rozvoje státní památkové péče v hl. městě Praze, vycházející z usnesení vlády ČSR č. 25 z roku 1973, schválená a projednaná sekretariátem MV KSČ a radou Národního výboru hl. města Prahy dne 25. června 1974. Pražská koncepce poprvé v historii pražské památkové péče formuluje hlavní směry rozvoje na tomto úseku a naznačuje, jak řešit problémy v rezervaci i na ostatním území města. Pražská koncepce dokumentuje i starost Komunistické strany Československa a socialistického státu o zachování kulturního dědictví a zabezpečuje, aby byly uchovány a zhodnoceny ideové a materiální hodnoty při obnově, přestavbě a nové výstavbě hl. města Prahy.

Proud stavebních prací, obnovy a konzervace pražských památek se v posledních letech nezastavil, ale naopak, jak ukázaly jen některé příklady, se jejich objem stále zvětšuje. Dokládají to výmluvná čísla v roce 1977, kdy pracovníci Pražského památkového střediska sledovali již 390 akcí v celkové částce více než 239 miliónů Kčs. Tím však naše představy o naplnění památkové koncepce zdaleka neskončily. Půjde o to dále připravovat a provádět plánovitou regeneraci a modernizaci historického jádra města a významných památek v jeho okrajových částech. Půjde o podobný velkorysý přístup, jaký je již řadu let prováděn na Pražském hradě.

POZNEJ A CHRAŇ PAMÁTKY PRAHY

Úsilí Pražského střediska o záchranu a uchování památkových hodnot hlavního města bylo vždy spojováno s propagací zásad památkové péče mezi občany. Ochrana památek je především záležitostí cílevědomé a systematické výchovné práce. Druhá svě-

tová válka přinesla řadu negativních jevů, které se projeví u řady občanů i v nedostatku piety a úcty ke kulturnímu dědictví.

Pražská černá kronika padesátých let téměř denně přinášela příklady bezdůvodného ničení kulturních hodnot a tento stav se nezměnil ani do začátku šedesátých let. Burcujičím byl otrěsný případ devastace hrobů a náhrobků na Malostranském hřbitově, v místě posledního odpočinku velkých osobností našeho národního obrození, kde se dochovaly i významné ukázky českého sochařství z první poloviny 19. století. Pozdější soudní proces ukázal, že pachateli těchto devastací byli mladí lidé, dokonce i školou povinné děti.

Tyto skutečnosti mě jako dlouholetého osvětového pracovníka vedly k zamyšlení nad kulturně výchovnými problémy mládeže a dětí v Praze a zvláště nad jejich vztahem ke kulturním památkám.

Lidé sice znají Pražský hrad, rádi si postojí před Staroměstským orlojem a občas si zajdou i na Vyšehrad, nám však jde o uvědomělý vztah k socialistické vlasti, k jeho hlavnímu městu, k jeho hrdinské a pokrokové historii. A tento vztah je třeba cílevědomě a systematicky pěstovat a začít s tím právě u mládeže. Tak vzniklo bojové heslo soutěže: Poznej a chraň památky Prahy.

Začala v roce 1965 s několika sty účastníků a po čtrnácti letech již soutěžilo 120 tisíc pražských dětí. Vyhlášení každého ročníku se vždy čeká s velkou netrpělivostí. Děti odpovídají na otázky, píší o svém vztahu k památkám, kreslí, fotografují a modelují pražské památky, s uznáním se vyjadřují o péči socialistického státu o památky. I cestou soutěže se na vlastních zkušenostech a konkrétních příkladech přesvědčují o tomto velikém úsilí společnosti.

Závěrečné vyhodnocení soutěže se stává významnou kulturně politickou událostí. Slosování se zpravidla koná ve velké zasedací síni NVP za účasti velkého počtu soutěžících, dětí, rodičů, učitelů i významných hostů. U příležitosti 10. ročníku soutěže v roce 1975 předal primátor hl. města Prahy nejúspěšnějším soutěžícím, učitelům a zasloužilým organizátorům čestná uznání za jejich práci při rozvoji soutěže.

Těší nás, že podle příkladů naší soutěže začali podobné akce organizovat i v jiných městech naší republiky, zvláště na Slovensku.

Soutěž je organizována v úzké spolupráci s učiteli dějepisu a občanské výchovy, kteří si uvědomují, že akce je významným pomocníkem i ve vyučování jejich předmětů. Z těchto důvodů je podporována vedením škol a stranickými i státními orgány. Řídí ji soutěžní komise, složená z nejzkušenějších učitelů, která posuzuje a hodnotí minulý ročník a vyjadřuje se k návrhům na ročník nový. Ředitel Pražského památkového střediska se pravidelně zúčastňuje porad vedoucích školských odborů ONV v Praze, kde referuje o připravovaném novém ročníku soutěže.

Soutěžní práce hodnotí odborníci – historici umění, památkoví architekti, političtí pracovníci a pedagogové. Zájem o soutěž je odměňován hodnotnými cenami, které zakupuje ze svého rozpočtu Pražské památkové středisko, další každoročně věnují pražské závody a obchodní organizace. V posledních letech je každému účastníkovi soutěže, který správně odpověděl, odevzdán vkusný diplom, a pro ty, kteří poslali mimořádně krásné a hodnotné práce, je při slavnostním slosování připraven čestný odznak s heslem soutěže.

Tato cílevědomá, kulturně výchovná práce přináší své ovoce a již se dostala do

povědomí pražských občanů. Stala se masovou akcí, která je vysoko hodnocena doma i odbornými kruhy v zahraničí. Stala se i podnětem k tomu, že po jejím vzoru je pořádána neméně úspěšná soutěž pro mladé ochránáře přírody pod heslem Poznej a chraň pražskou přírodu.

KONFERENCE A SYMPOZIA

náš vklad do teoretické i praktické pokladnice
státní památkové péče

PRAHA 1860–1960

Všichni víme, že ztráty na památkách jsou ztrátami trvalými, že ničení jejich hodnot znamená ztrátu hodnot neopakovatelných a nenahraditelných. Jsme si vědomi toho, jakou odpovědnost tu mají instituce památkové péče a spolu s nimi jakou velkou morální i faktickou odpovědnost nesou národní výbory. V tomto smyslu je velká i odpovědnost samotných vlastníků objektů, prováděcích podniků a posléze celé široké odborné i občanské veřejnosti. Bez součinnosti všech a bez jejich pochopení a porozumění by jakákoli činnost orgánů památkové péče byla neúčinná.

Tuto odpovědnost za kulturní hodnoty, které jsou výsledkem tvorby, práce a citu mnoha generací a dokumentem kulturního vývoje, máme před svými vrstevníky a v neméně míře i před generacemi, které přijdou po nás. Na nás záleží, zda se i naši následovníci budou moci seznamovat s historickou minulostí pouze z knih a dokumentů nebo zda budou mít možnost přímého styku s originálními památkami, a v jaké míře výrazové čistoty a originalnosti jim je zachováme. To platí o tvorbě 19. a 20. století stejně jako o dílech kteréhokoli staršího období. Díla posledního sta let, jež v obecném povědomí dosud neochraňuje „cena stáří“, jsou však ohrožena podstatně větší měrou.

Pražské středisko se od roku 1965 snažilo provádět systematickou ochranu také těchto objektů. Řada domů, zejména staveb monumentálního charakteru byla zapsána do státního seznamu nemovitých kulturních památek již v roce 1964. Na území Josefova, Nového Města, Vinohrad, Nuslí, Prahy 7 a jinde bylo opraveno více jednotlivých budov i celých souborů, z nichž mnohé teprve po obnově názorně přesvědčily, že jsou neodmyslitelnou součástí atmosféry Prahy, stejně jako dokladem dovednosti českých architektů, umělců, dělníků, kteří tato díla vytvořili.

Tyto okolnosti se projevíly na sympoziu Praha 1860–1960, které se uskutečnilo ve dnech 5.–8. října 1971 v Praze a jehož pořadatelem bylo Pražské památkové středisko ve spolupráci s UNESCO a pod záštitou ministra kultury ČSR a primátora hl. města Prahy. Místem jednání byl Obecní dům hl. města Prahy, který je jednou z takových významných památek pražské secese.

Do Prahy se k této mimořádné události sjelo 216 odborníků z 12 evropských zemí, aby si vyměnili názory a zkušenosti o ochraně architektury a výtvarných památek

druhé poloviny 19. a první poloviny 20. století. Vynikajícím úvodem k sympoziu byla výstava novodobé architektury, uspořádaná pod stejným názvem v pražském Mánesu. Autory libreta a scénáře byli odborní pracovníci Pražského střediska Jana Horneková a Miloš Pistorius.

V rezoluci, kterou účastníci sympozia přijali na závěr svého zasedání, mimo jiné doporučili Výkonnému výboru mezinárodní rady pro památky a sídla ICOMOS obrátit se na UNESCO s návrhem, aby ochrana této skupiny památek byla začleněna do programu ochrany kulturních statků a aby organizace UNESCO vyzvala členské státy k rozvíjení této ochrany. Rezoluce dále doporučila, aby ICOMOS ustavil v rámci svých orgánů pro tyto problémy pracovní komisi při svém čl. výboru.

PAMÁTKY REVOLUČNÍHO Hnutí, KSČ A PROTIFAŠISTICKÉHO ODBOJE

Socialistická společnost vydává obrovské částky na zabezpečení soustavného zvyšování hmotné a kulturní úrovně pracujících, podporuje rychlý rozvoj průmyslu i zemědělství, vědy i kultury, staví nové průmyslové objekty, buduje vědecké ústavy, kulturní a tělovýchovná zařízení. Vším svým snažením je plně obrácena k současnosti a k zabezpečení budoucího rozvoje socialistického státu. To však neznamená, že by měla lhotejný poměr k tomu, co vytvořily předchozí generace, naopak, právě na nejlepších výsledcích minulého snažení buduje novou společnost. Proto také pečlivě uchovává to, co představuje svědectví vývoje hmotné kultury. Úcta k dějinným tradicím, z nichž nakonec vyrostla nová společenská soustava, a k objektům, věcem a místům, které jsou hmotnými svědky této historie, je nedílnou součástí socialistického pojetí vývoje společnosti.

Je ovšem pochopitelné, že z minulosti především vybírá to, co ukazovalo cestu kupředu, co představuje pokrokové prvky, co je dokladem tvůrčího vypětí a lidské dovednosti. Velmi výstižně to vyjádřil náš vynikající učenec – komunista prof. doktor Zdeněk Nejedlý, jehož stých narozenin jsme vzpomínali v roce 1978, když v závěru svého spisu „Komunisté, dědici velkých tradic českého národa“ napsal: „Můžeme se podívat se ctí a přímo do tváře všemu tomu velikému, co je skryto v českých dějinách a co si náš lid zachoval jako drahocenné dědictví, jako živou tradici národa až dodnes. A nemáme větší touhy, než abychom opření o toto veliké dědictví a zapojení do velkých dějin dneška dále vedli tuto tradici i po nových cestách a za novými cíli, k prospěchu, ke cti a radosti našeho lidu a celého národa.“

Slova Zdeňka Nejedlého naznačují jeden významný rys vztahu socialistického člověka k minulosti a ukazují, že tu nejde jen o nějaký akt piety, ale o úctu k minulosti a o snahu uchránit památky a památníky minulé doby před zkázou. Socialistická společnost chápe dějinné tradice i jejich hmotné svědectví jako organickou součást dnešního života a životního prostředí a plně si uvědomuje, že tyto tradice a památky působí na celkové kulturní povědomí národa. U památek je toto působení dvojí: jednak nás ovlivňují silou svého uměleckého výrazu, jednak jsou připomínkou historických událostí, které v nich probíhaly, nebo obojím.

A právě v těchto souvislostech mají zcela specifické poslání památky a památná místa revolučního hnutí, KSČ a protifašistického odboje. V rozhodné většině totiž nekví jejich cena v jejich starobylosti ani v jejich uměleckém ztvárnění, jak je pravidlem

u ostatních hmotných památek, jejich smysl obvykle není patrný na první pohled. Prostá hospůdka, ničím architektonicky nevynikající dělnický dům nebo dokonce i pouhé prostranství připomínají často události, které měly mimořádný význam pro naše dějiny posledního sta let. V hospůdkách se poprvé scházeli dělníci k tomu, aby vytvářeli společnou základnu pro boj proti vykořisťovatelům, dělnické domy jsou obdivuhodným výsledkem obětavosti a nadšení organizovaného dělnického hnutí a na mnohých prostranstvích již dávno dělá smysl krev těch, kteří se zvedli k boji za spravedlivý společenský řád. A tak mnohé prosté objekty a nenápadná místa jsou historickými milníky bojů proletariátu až k vítězství, jehož plody teprve my užíváme. Všechna místa, kde se vytvářela a formovala dělnická síla, vedená velkými ideami Marxe, Engelse a Lenina, nesmí zůstat zapomenuta, protože právě na nich si můžeme plně uvědomit, kolik bojů a strádání, kolik obětí bylo zapotřebí, aby byla zlomena moc vládnoucí vykořisťovatelské třídy. Jsou samozřejmě i objekty, které mají vedle dějinného významu i význam uměleckohistorický, ale i zde ve vztahu k památkám dělnického hnutí převažuje význam prošlých dějů nad cenou uměleckohistorickou.

Je ovšem třeba si otevřeně říci, že právě okruhu památek revolučního dělnického hnutí jsme zůstali ledacos dlužni. Až do nedávné doby se památkářský zájem soustřeďoval jen na několik nejvýznamnějších objektů a opomněl mnoho míst, která navenek jsou sice prostá a jednoduchá, ale která mají pro dějiny vývoje revolučního dělnického hnutí a pro boj proti fašismu nemalý význam. Tento dluh jsme se v posledních letech v okruhu působnosti Pražského památkového střediska snažili splatit. Na základě studia řady monografií, průzkumu u pamětníků a studia listinných materiálů jsme přistoupili k pořízení prvního komplexního seznamu památek revolučního dělnického hnutí, KSČ a protifašistického odboje v Praze. Přizvali jsme ke spolupráci dobrovolné spolupracovníky na pražských obvodech, skupiny zasloužilých členů KSČ, autory monografií, které se vztahovaly k této problematice. Pořízený soupis pak zahrnul 225 objektů a památných míst, bylo v něm zachyceno přesné topografické označení, stavební popis a stručně charakterizován děj, který se k objektu nebo k místu váže.

Při zpracování seznamu jsme se snažili zachytit i některé internacionální souvislosti. Proto jsme se stejnou úctou zařadili do soupisu všechna místa, která připomínají pobyt nebo činnost nejvýznamnějších představitelů mezinárodního revolučního dělnického hnutí. Vždyť Praha měla to štěstí, že se v ní v roce 1912 konala významná konference ruských bolševiků a že zde dlel geniální strateg proletářské revoluce V. I. Lenin.

Podobně jsme zachytili místa pobytu spoluvůdce komunistického manifestu Karla Marxe, pobyt významného bulharského revolucionáře D. Blagoeva a dalších. V tomto smyslu bude tento soupis i dále prohlubován a doplňován, aby ještě výrazněji vynikla skutečnost mezinárodního sepětí bojů naší dělnické třídy s celkovým bojem světového proletariátu.

Vypracování soupisu památek revolučního dělnického hnutí, KSČ a protifašistického odboje a výsledky první teoretické a praktické práce dosažené v této oblasti byly Pražskému památkovému středisku podnětem k uzavření závazku navrhnout uspořádání mezinárodní konference, která by se těmito otázkami zabývala. A tak se ve dnech 6.–7. 3. 1973 konala za podpory ministerstva kultury ČSR a Národního výboru hl. města Prahy první konference, kterou svolalo a organizovalo Pražské stře-

disko k oslavám 25. výročí Vítězného února. Její součástí byla stejnojmenná výstava uspořádaná v Křížové chodbě Staroměstské radnice.

Konference se zúčastnilo 218 odborníků a znalců z ČSR a 10 delegátů ze socialistických zemí. Probíhala v holešovické Domovině, kde se v roce 1929 konalo jedno ze zasedání V. sjezdu KSČ, který byl tak významný pro marxisticko-leninskou orientaci KSČ, kdy do jejího čela vstoupil Klement Gottwald.

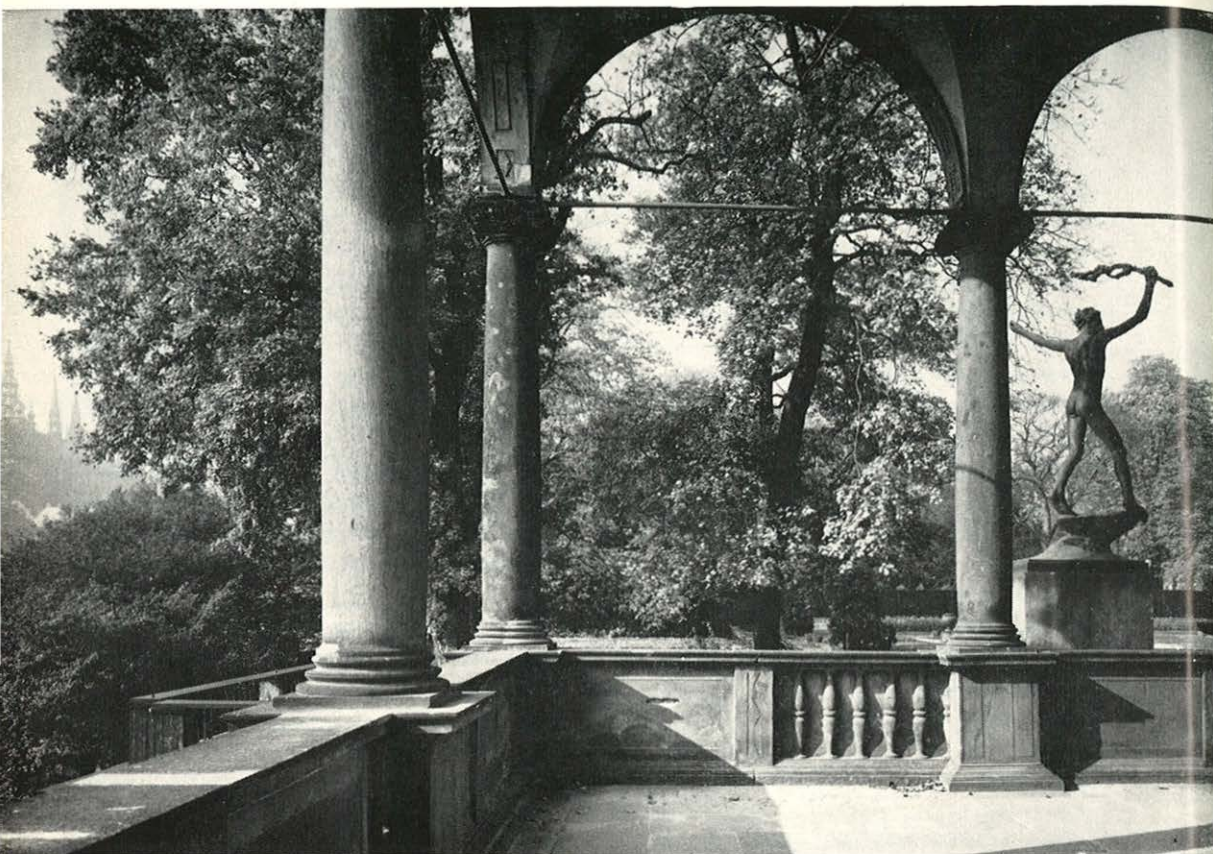
Konference přijala rezoluci o ochraně památek revolučního dělnického hnutí a protifašistického odboje a pracovní závěry. V rezoluci se účastníci konference mimo jiné zavázali soustavně usilovat o společenskou aktivaci těchto památek především posilováním socialistického vlastenectví a proletářského internacionalismu a při utváření společenského vědomí socialistického člověka a zejména mládeže, dále pak jich využít pro poznávání bojů pracujícího lidu za vybudování spravedlivého socialistického řádu a k naplňování cílů socialistické a komunistické společnosti a posléze prohlubovat a zkvalitňovat všestrannou péči o ně, a to jak na úseku výzkumu, hodnocení, evidence a dokumentace, tak zejména při jejich obnově a udržování ve stavu, který by plně reprezentoval jejich společenský význam a účelně se začleňoval do současného života a prostředí socialistické společnosti.

Z těchto důvodů měla tato první konference u nás i v mezinárodním měřítku mimořádný význam a její uspořádání Pražským střediskem bylo také jejími účastníky vysoce oceněno.

PAMÁTKY A ŽIVOTNÍ PROSTŘEDÍ PRAHY

Chránit a uchovávat naše památky je úkol neobyčejně náročný a složitý. Společnost se nachází v období vědeckotechnické revoluce. Socialismus se stal hnacím motorem prudkého rozvoje průmyslu a zemědělství a v důsledku toho i dopravy a spojů. Tento proces je zvláště intenzivní ve velkých městských aglomeracích, především v hlavních městech. Znamená to, že se neustále střetávají zájmy ochrany památek se zájmy přestavby a výstavby města. Hledat řešení znamená hledat soulad těchto zájmů, zvažovat hodnoty z pohledu potřeb socialismu a řešit novou výstavbu tak, aby to, co je skutečně cenné a neopakovatelné, se stalo organickou součástí toho, co vytváříme nově. Stále výrazněji se v tomto směru projevuje moderní pojetí smyslu a poslání socialistické památkové péče. Nejde totiž jen o zachování a obnovu němých pomníků minulosti, neboť památkový fond je cennou a nedílnou součástí životního prostředí, v památkových objektech lidé bydlí, kulturně a společensky se vyžívají, často jsou takové objekty sídlem úřadů, ministerstev, diplomatických misí. To znamená, že památky v mnoha směrech ovlivňují etické a estetické cítění občanů, pozitivně působí na jejich psychiku a jsou i významným prvkem výchovným.

Vztah a vazbu památek na životní prostředí jsme pocítovali stále naléhavěji. Proto Pražské památkové středisko ve spolupráci s dalšími institucemi dalo podnět, aby se tyto otázky staly předmětem porady odborníků, na níž by bylo možno vyměnit si zkušenosti i se specialisty hlavních měst socialistických zemí. 30. výročí osvobození Československa vedlo k tomu, že jsme navrhli jako svůj pracovní příspěvek uspořádání tohoto sympozia.

Pohled z ochozu letohrádku do Královských zahrad (snímek Z. Helfert)

Myšlenka nalezla kladný ohlas u všech orgánů a organizací, jejichž činnost se dotýká problematiky památkové péče na straně jedné a životního prostředí na straně druhé. A tak se ve dnech 21.–24. října 1975 sešlo v pražském hotelu Intercontinental v průběhu pěti let v pořadí již třetí sympozium s mezinárodní účastí, nazvané Památky a životní prostředí Prahy, svolané Pražským památkovým střediskem k řešení aktuálních otázek a vztahů kulturních památek k otázkám životního prostředí. Zúčastnilo se ho téměř 250 odborníků z ČSSR i ze zahraničí.

Souběžně s přípravami sympozia připravilo Pražské středisko ve spolupráci s Galeríí hl. města Prahy výstavu Pražské památky a životní prostředí, která byla otevřena 15. září 1975 v Křížové chodbě Staroměstské radnice. Námět, libreto a scénář vystavy zpracoval Miloš Pistorius ve spolupráci s dalšími odborníky Pražského památkového střediska.

PRAŽANÉ PŘÍRODĚ – PŘÍRODA VŠEM

Otázky ochrany přírody v hlavním městě Praze se stávají vzhledem k prudkému tempu výstavby a přestavby města stále aktuálnější a ožehavější. Ochrana přírody je jedním z nejzákladnějších komponentů ochrany životního prostředí. Jsme zavázáni příštím generacím zanechat po sobě nejen významná sídliště, budovy, cesty, silnice, estakády, ale i ryzí, nefalšovanou přírodu – lesy, louky, parky, stromy, stráně, skály, rostliny, zvířata a ptáky, dostatek dýchatelného vzduchu, vodu, tekutinu hodnou toho jména – v řekách, potocích a nádržích. Jsme tím povinováni už proto, že bez čistého vzduchu, vody i ostatní živé i neživé přírody nelze žít, i kdybychom měli k dispozici sebedokonalejší techniku, i kdybychom oplývali sebevětším bohatstvím materiálních statků. Jako základní komponent ochrany životního prostředí je tedy ochrana životního prostředí v našem městě problémem životně důležitým a předmětem denních starostí a neúnavné organizační práce a péče úseku ochrany přírody v Pražském středisku státní památkové péče a ochrany přírody.

Důležitost komplexního úsilí všech zainteresovaných orgánů v této oblasti podtrhl i XV. sjezd KSČ. Požadavky ochrany a tvorby životního a přírodního prostředí stanovil rovněž Generální plán rozvoje hl. města Prahy.

V souvislosti s volbami do zastupitelských orgánů byl z podnětu Pražského střediska státní památkové péče a ochrany přírody na poradě zástupců ministerstva kultury ČSR, Státní památkové péče a ochrany přírody, Komise rady NVP pro životní prostředí, Útvaru hlavního architekta hl. města Prahy, odboru místního průmyslu a služeb NVP a podniku Sady, lesy a zahradnictví vysloven požadavek na uspořádání konference, která by pracovníky pražské oblasti seznámila se závažností problematiky a vytyčila zásadní směry přístupu dotčených orgánů a institucí k otázkám ochrany přírody.

Tak vznikla myšlenka Celopražské konference k otázkám ochrany přírody a návrh, aby se její realizace ujal zkušený organizátor, Pražské středisko ve spolupráci s komisí pro ochranu životního prostředí rady NVP a za podpory všech dalších orgánů, organizací a podniků.

Konference se sešla ve dnech 20.–21. dubna 1977 pod heslem „Pražané přírodě – příroda všem“ v Ústředním domě železničářů v Praze na Vinohradech. Základním motem jednání se stala slova generálního tajemníka ÚV KSČ soudruha Gustáva Husáka na XV. sjezdu KSČ: „Máme velkou povinnost uchovat základní hodnoty životního prostředí, bohatství přírody a krásu naší země pro budoucí pokolení.“

Obsahově byla konference zaměřena především na seznámení širšího okruhu pracovníků a funkcionářů pražských národních výborů, složek, institucí s problematikou státní ochrany přírody na území hl. města Prahy a s návrhem koncepce této oblasti do roku 1990, kterou připravilo Pražské středisko. Dalším úkolem konference bylo vyzdvihnout a zdůraznit odpovědnost všech orgánů a složek za celkový stav naší přírody, i té zvláště nechráněné, a za stav životního prostředí na území Prahy vůbec.

Konference se zúčastnilo 240 osob. Kromě přizvaných odborníků se jednání účastnili i zástupci odpovědných organizací. Ze všech obvodů a z připojených obcí přišli i dobrovolní pracovníci a členové aktivů jak z úseku státní ochrany přírody, tak i z úseku ochrany a tvorby životního prostředí.

Pohled z Kampy k Národnímu divadlu (snímek J. Janatková)

Na konferenci bylo předneseno 6 referátů a 20 diskusních příspěvků. Pro krátkost času nemohlo být zařazeno do diskuse dalších 18 přihlášených.

Účastníci konference přijali pracovní závěry a zdůraznili, že vyvinou maximální úsilí o jejich uplatnění v okruhu své působnosti a ve své každodenní práci. Současně vyzvali všechny zainteresované orgány, organizace, podniky a občany k aktivní spolupráci při ochraně přírodních hodnot a životního prostředí v Praze.

PRAŽSKÉ HISTORICKÉ ZAHRADY

Historické zahrady a parky jsou významnou součástí pražského památkového bohatství. Přitom je zvláštní, že tyto zahrady nevytvořily z hlediska vývoje zahradní tvorby samostatný nový typ a přesto mají v dějinách evropské zahrady vyšší než lokální význam. Čemu za to vděčí? Co vystupňovalo jejich vlastní hodnotu až k osobitému uměleckému fenomenu?

Především je to urbanisticko-architektonická podstata historické Prahy, která se rozvíjela v podivuhodných přírodních podmínkách na dramaticky členěném terénu, protknutém řekou Vltavou i jejich výjimečně zdařilá symbióza, která určila členění pražských zahrad v jejich drobném měřítku a ovlivnila jejich náročnou modelaci a hlavně stylovou celistvost.

Období panování Karla IV. v letech 1333–1378 vytvořilo ideální podmínky pro vznik a intenzivní rozvoj různých, byť převážně prostých druhů zahrad. Díky Karlově hospodářské prozíravosti a velkoryse zvolené koncepci rozvoje města vyrostla Praha v jedno z největších a nejlidnatějších měst a stala se významným místem, průchozíkem vlivů a sídlem největšího vladaře tehdejší střední Evropy. Byly v ní výjimečně příznivé poměry pro rozkvet různých druhů zahrad.

Dlouholeté zkušenosti v ochraně kulturních památek přispívají i k vyjasnění stanovisek a požadavků v okruhu jejich osobité uměleckoarchitektonické tvorby, jako je tvorba zahrad.

V ČSSR se ve dnech 15.–20. září 1977 konalo IV. mezinárodní sympozium Historické zahrady v současnosti, které pořádalo ministerstvo kultury ČSR pod záštitou Československé komise pro spolupráci s UNESCO a v součinnosti s dalšími orgány a organizacemi.

Poněvadž jsme měli s ing. Boženou Pavelkovou z Pražského střediska možnost být účastní ideových a organizačních příprav i vlastního průběhu tohoto velmi podnětného sympozia, jehož závěrečný den probíhal v Praze, chtěl bych na základě získaných zkušeností několika poznámkami vyjádřit některé nové pohledy a nová kritéria v hodnocení pražských historických zahrad, jejichž uplatňování jsme se rozhodli prosazovat.

1. Historické zahrady je nutno považovat za doklad, svědectví a projev tvůrčí schopnosti a života společnosti.
2. Význam a podíl na vytváření kulturních hodnot uměleckých, vědeckých, technických nebo jiných je nutno přiznat i zahradám a parkům všech vývojových etap.
3. Ochrana zahrad a parků musí být soustavně spojována s hledáním optimálního sepětí jejich konzervace a obnovy s potřebami socialistické společnosti.
4. Vedle zahradních souborů určených k památkové ochraně je třeba věnovat pozor-

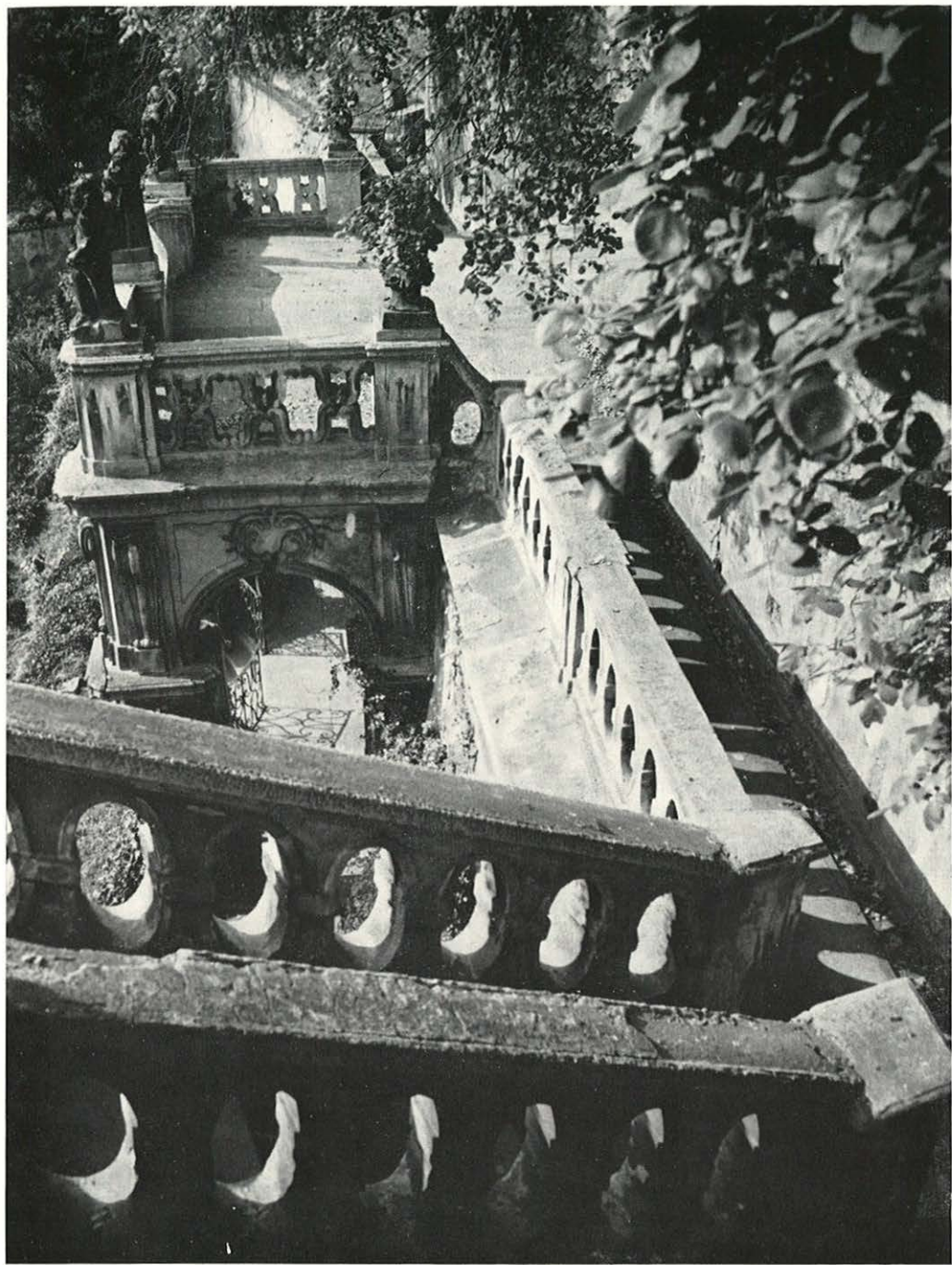

Romantické prostředí parku na Kampě (snímek J. Janatková)

nost a péči dalším zahradním a parkovým areálům, které životní prostředí města rovněž výrazně zlepšují.

5. Při ochraně, obnově a údržbě historických zahrad a parků je nutno respektovat dochovaný slohový projev spolu s obsahem zeleně i vztah ke koncepci celku a k širším návaznostem.
6. Součástí péče o historické zahrady a parky musí být soustavné šíření veřejného povědomí o jejich hodnotách a celospolečenské funkci včetně významu pro životní prostředí města.

Při uplatňování uvedených kritérií v praxi, zejména v souvislosti s obnovou a údržbou historických zahrad a parků pochopitelně narážíme na řadu problémů. Především jednoznačně hlavním problémem je dosažení specializace s kapacitním vyčleněním lidí a prostředků jak pro regeneraci, tak pro údržbu. Důsledné vyřešení této otázky nás v pražských podmínkách ještě čeká. Bez toho nelze dosáhnout odpovídající úrovně realizace, obnovy a údržby pražských historických zahrad a parků, ani jejich začlenění do organismu a životního prostředí našeho města.

Kolovratská zahrada (snímek J. Janatková)

UMĚLECKÉ ŘEMESLO A PAMÁTKOVÁ PÉČE

Umělecké řemeslo představuje v našem hlavním městě velice významný podíl památkového fondu. Na všech či ve všech památkových objektech se na souhrnném účínu podílejí umělecká řemeslná díla a toto spojení vytváří onu podivuhodnou atmosféru staré Prahy, tolik přitažlivou pro zahraniční hosty a tak drahou pro nás, československé občany.

Právě s ohledem na velký podíl a význam uměleckého řemesla uspořádali jsme další konferenci, která měla obrátit pozornost k řešení problémů ochrany tohoto typu památkových hodnot. Naskytla se k tomu příležitost nad jiné aktuální – v říjnu 1978 se dožil pětasedmdesátin vynikající znalec užitého umění a dlouholetý člen Památkové rady Pražského střediska PhDr Emanuel Poche, DrSc.

A tak se 30. října 1978 konala za aktivní spolupráce Pražského střediska s odborníky Uměleckoprůmyslového muzea v Mramorovém sále pražské Lucerny konference Památková péče a umělecká řemesla.

Konferenci, pořádané k počtě velkého historika umění a význačného znalce uměleckého řemesla dr. Emanuela Poche, bude věnován i příští sborník Staleté Prahy.